

Jure Brkan

PASTORALNI CILJEVI I TEMATIKA NOVOG KODEKSA

Latinska crkva ima novi Zakonik (usp. kan, 1). Taj »darežljivi dar Božji« jest najveći događaj posaborske Crkve. Novi Crkveni zakonik neki zovu *Zakonik Ivana Pavla II.*, a neki *Zakonik II. vat. sabora*. Ovo je prvi put u povijesti Crkve Kristove da se jedan novi zakonik daje na opsluživanje crkvenoj zajednici nakon nekoga ekumenskog sabora. Razdoblje — *iuris condendi* — Latinske crkve je završeno na 24. godišnjicu njegove najave, tj. 25. siječnja 1983. godine. Novi Zakonik je stupio na snagu, kako nam je poznato, na prvu Nedjelju došašća 1983. (27. XI. 1983.). Od novog Zakonika se očekuje da bude: 1. uspješno sredstvo za napredak Crkve prema duhu II. vat. sabora i 2. da se покаže sve više prikladnim za izvršenje crkvene spasiteljske zadaće u ovom svijetu. Zakonik je proizašao iz iste nakane kao i II. vat. sabor »a to je obnova kršćanskog života; od te je nakane cijelo djelo Sabora stvarno primilo svoje odredbe i svoje usmjerenje« (ZSD). Uz tu nakanu, cilj je Zakonika: slava Božja i spasenje duša primjenjujući u konkretnom životu načelo kršćanske, tj. kanonske jednakosti — djelotvorne ljubavi.

Crkvi je potrebno pravo

Crkva je socijalno i vidljivo tijelo. Ona je bogočovječna stvarnost, tj. božanska i ljudska, i to neodvojivo. Naime, Isus Krist je na ovoj zemlji ustanovio »svoju svetu Crkvu, zajednicu vjere, ufanja i ljubavi, kao vidljivi organizam, po kojemu na sve razlijeva istinu i milost« (LG 8).

Ta je Crkva »društvo sastavljeno od hijerarhijskih organa i mistično Tijelo Kristovo, vidljivi zbor i duhovna zajednica [...] sastavljena od ljudskog i božanskog elementa [...] nju] u vjerovanju priznajemo jednom,

---

*Predavanje održano na Pastoralnom tečaju u Splitu 25. lipnja 1984. godine.

svetom i apostolskom [...]. Ova Crkva, ustanovljena i uređena na ovom svijetu kao društvo, nalazi se u Katoličkoj Crkvi, kojom upravlja nasljednik sv. Petra i biskupi sjedinjeni s njime ...» (LG 8; usp. kon. 204 § 2).

Crkva, koja je po volji svoga osnivača — Isusa Krista — »društveno i savršeno tijelo«, nužno je vidljiva i zbog toga se nužno mora ravnati nekim pravilima — zakonima. U *Gaudium et spes* čitamo: »Kršćansku zajednicu naime sačinjavaju ljudi [Božji narod] koje u Kristu sjedinjene vodi Duh Sveti na njihovu hodu prema Očevu Kraljevstvu« (GS 1). Kroz vrijeme Crkve (od Uzašašća do ponovnog Kristova dolaska), tj. Crkvu u povijesti kao zajednicu vodi Duh Sveti posredstvom ljudi, koji se u tome vodstvu služe, uz ostalo, i zakonima koji su čak nužno sredstvo za postignuće svrhe Crkve Kristove.

»Zaista, Kodeks kanonskog prava je — kaže Ivan Pavao II. — krajnje nužan za Crkvu. Budući da je ustanovljena kao socijalno i vidljivo tijelo, Crkva treba norme zato 1) da njezina hijerarhijska i organska struktura bude vidljiva; 2) da se prikladno uredi vršenje službi koje su joj od Boga povjerene, osobito služba svete vlasti i dijeljenje sakramenata; 3) da se uredi međusobni odnosi vjernika prema pravедnosti, utemeljenoj na ljubavi; 4) da se zagarantiraju i točno odrede prava pojedinaca; 5) napokon da se zajedničke inicijative prihvaćene radi **sve savršenijeg kršćanskog života** zaštite, učvrste i unaprijede preko kanonskih zakona« (ZSD).

Pavao VI., govoreći 25. studenoga 1965. članovima za reformu Kodeksa, rekao je i ovo:

»Ne smije se nasjesti onima koji napadaju kanonsko pravo tvrdeći da 'slovo ubija, a duh oživljava', budući da i slovo služi Crkvi. Ne smije se — rekao je Pavao VI. — nasjesti ni onima koji razlikuju 'juridičku crkvu' od 'Crkve ljubavi', jer kao što se ne može odijeliti duša od tijela, a da ne uslijedi smrt, tako ne može postojati ni 'Crkva ljubavi' bez 'juridičke Crkve', budući da je Crkva po volji Božjoj vidljiva zajednica sa svim ustanovama koje pripadaju jednoj vidljivoj organizaciji« (Uvod u kanonsko pravo, 23).

Polazeći od aksioma »ubi societas, ibi jus« preko »ubi potestas, ibi jus« Pavao VI. je naglasio veoma važni aksiom »Ubi Ecclesia, ibi jus« (gdje je Crkva — Zajednica — tu trebaju norme suživota utemeljene na evanđeoskoj ljubavi).

Cilj crkvenih zakona nije da umrtvi snagu Duha, nego da usmjeri sile vjernika, da krsno stvaralaštvo koje se ne može u potpunosti ostvariti samo pojedinačno, već zahtijeva također zajednicu, bude usmjerenom k djelotvornoj ljubavi.

»Svrha Kodeksa — kazao je Ivan Pavao II. — nije da nadomjesti vjeru, milost, karizmu i osobito ljubav u životu Crkve. Naprotiv, svrha Kodeksa je stvoriti takav red u crkvenoj zajednici, koji daje osobitu zadaću ljubavi, milosti i karizmi istovremeno olakšava njezin organski razvitak u životu crkvene zajednice i pojedinih ljudi koji joj pripadaju« (ZSD).

Kanonsko stanje

U crkvenoj zajednici svaki subjekt prava potrebuje pravnu zaštitu što, između ostalog, uključuje i pravo na tužbu. Svakom subjektu prava u Crkvi (fizičke osobe kan. 96 sl.; pravne osobe kan. 113 § 2 i moralne osobe kan. 113 § 1), pravo nešto dopušta, nešto naređuje ili zabranjuje u smislu sve veće slave, Božje te dobra i spasenja duša, što je, uostalom, i vrhovni cilj svih kanonskih zakona. Kanonsko pravo određuje osobama u Crkvi **kanonsko stanje**: to je onaj položaj vjernika (u Crkvi) koji ima u pravu i od koga zavisi njegova pogodnost za poduzimanje određenih pravnih čina i uživanje prava. Tu je naglašen objekt pravnog odnosa A. ima pravo prema B. B. je dužan prema A. Takve odnose određuje Zakonik, a Zakonik je skup zakona izdanih ili usvojenih (kanoniziranih) od nadležne crkvene vlasti, s kojima je uređena Crkva kao vidljiva zajednica da bi se mogla uzdržati na ovome svijetu i postići svoj cilj.

Dok je u prethodnom zakonodavstvu Crkva naglašavala razliku u dostojanstvu i funkcijama, dotle novi Zakonik naglašava temeljnu jednakost svih krštenika, utemeljenu na sakramentu krštenja s obzirom na dostojanstvo i na djelovanje i to prema vlastitom zvanju i službi (usp. kan. 208).

Temeljnoj jednakosti vjernika ne smeta što se u Otajstvenom organizmu – Crkvi – udovi razlikuju po primljenim darovima odnosno funkcijama ili što Zakonik ipak u dosta slučajeva ograničava pojedinim subjektima prava, pravnu sposobnost u Crkvi, npr. zaređeni i laici, redovnici i redovnice, s obzirom na spol, godine života, zdravlje, cenzure itd. Crkveni zakoni su još stoga potrebniji kada se zna da svatko ne može sve, već se prema pravilima prava, pravno određuje kanonsko stanje svih subjekata u Crkvi. Takvim postupkom pravo služi kao sredstvo za smireni život Crkve i spas duša »da provodimo miran i spokojan život u svoj bogoljubnosti i ozbiljnosti« (1 Tim 2,2).

Zašto novi Zakonik?

Kroz svu svoju povijest, Crkva je obično obnavljala vlastite zakone. Cilj joj je bio prikladnije usklađivanje spasiteljskog poslanja koje joj je povjerio Utemeljitelj – Isus Krist. U vidu »spasenja duša«, a na temelju višestoljetne baštine prava, koje se temelji na Sv. pismu Starog i Novog saveza, te Tradiciji, Crkva je uvijek nastojala povezivati novo i staro da bi ispunila Kristov mandat.

Stare zakone možemo naći u posebnim pravnim zbirkama, koje danas služe za proučavanje i izvor prava. Tek u našem stoljeću, tj. 1917. god. proglašen je prvi javni, opći, jedinstveni i isključivi Zakonik u koji se u savršenijem obliku sakupilo staro pravo. Taj je Zakonik u svoje vrijeme bio pravo remek-djelo zakonodavstva, ali se u naše vrijeme pokazao nedovoljan. Stoga je bila nužna obnova Zakonika iz 1917. i cjelokupnoga predsaborskog zakonodavstva, i to s više razloga.

1. **Vanjski razlozi**: od 1917. godine u katoličkom svijetu kao i u svijetu uopće mnogo se toga dogodilo. Mnogo se promijenilo. Promjene nastale u relativno

kratkom razdoblju utjecale su na mentalitet i život ljudi, na društvene odnose uopće, a posebno u novim prilikama našla se Katolička crkva. Novi duh je zavladao u Crkvi, posebno nakon dolaska Ivana XXIII. na papinu stolicu.

2. **Nutarnji razlozi** su sadržani u samom predsaborskom zakonodavstvu: zastarjelost i neprimjenljivost mnogih kanona iz 1917. godine; nedjelotvornost nekih pravnih ustanova i struktura; neusklađenost između pozitivnih pravnih propisa i suvremene teologije, posebno ekleziologije; učenje o naravi Crkve, osobito o temeljnoj jednakosti svih udova Božjeg naroda; složenost reguliranja nekih pravnih odnosa i sudskih postupaka; neujednačenost pravne terminologije; neprikladna sistematizacija itd.

I vanjski i nutarnji razlozi utjecali su na Ivana XXIII. da započne obnovu Zakonika iz 1917. godine.

U smislu obnove kršćanskog života Ivan XXIII. je najavio održavanje Rimske sinode, II. vat. sabora i obnovu Zakonika na isti dan – 25. siječnja 1959. godine.

Nakana Ivana XXIII. ostvarivala se postupno. Prva rimska sinoda održana je 1960.; II. vat. sabor 1962.-1965. i na kraju kao kruna proglašen je novi crkveni zakonik 25. siječnja 1983. godine. Tim je zaokružena obnova, odnosno podanašljenje Crkve prema zamisli Ivana XXIII.

Novi crkveni Zakonik treba doprinijeti obnovi kršćanskog života. On je u stvari, koliko je to bilo moguće, prenio nauku II. vat. sabora na kanonski jezik. Stoga mu je ekleziologija II. vat. sabora polazna točka, a novost Sabora je ujedno i novost Zakonika. Sadržaj Zakonika dotiče i obuhvaća sveukupno djelovanje Crkve, posebno ono što se očituje prema vani.

Izrada novog Zakonika

Iako je podanašljenje Zakonika najavljeno 1959., ipak se može reći da je rad na tom velebnom djelu započeo tek 28. ožujka 1963. godine. Naime, tada je Ivan XXIII. ustanovio Papinsku komisiju za reviziju Kodeksa kanonskog prava iz 1917. i imenovao 40 kardinala za članove te komisije. Komisija je održala svoju prvu sjednicu 12. studenoga 1963. na kojoj se zaključilo da se započne raditi na pripravi reforme Kodeksa, a formalni radovi da započnu tek iz završetka II. vat. sabora. U tu je svrhu papa Pavao VI. osnovao 17. travnja 1964. zbor konzultora koji su pridodani spomenutoj komisiji. To je radno tijelo brojilo 70 članova, a sačinjavali su ga biskupi, svećenici, redovnici i svjetovnjaci, koji su bili stručnjaci u pravu, teologiji, povijesti, sociologiji, psihologiji i posebno oni s pastoralnim iskustvom, tj. ljudi s terena.

Dana 25. studenoga 1965. određeno je da pored Zakonika kanonskog prava treba izraditi i Osnovni zakon Crkve (*Lex Ecclesiae fundamentalis*). O radu na Osnovnom zakonu Crkve i njegovom definitivnom odbacivanju dalo bi se dosta govoriti, ali to prelazi okvire ovog izlaganja.

U radu na obnovi CZ aktivno je bila uključena cijela Crkva, tj. pokrajinske crkve i njezini udovi. Naime, 15. siječnja 1966. upućeno je pismo Biskupskim konferencijama da im predlože sposobnije kanoniste za suradnju s Komisijom za reformu Kodeksa iz 1917. god. te da dostave Komisiji svoje sugestije u pogledu

preuređenja i podanašjenja kanonskog prava. Nacrt koji je izradila centralna Komisija po odluci Pavla VI. predan je na razmatranje i odobren je na Prvoj Sinodi biskupa koja je raspravljala u Rimu od 30. rujna do 4. listopada 1967. godine. Sinoda biskupa dala je svoje smjernice. Druga studijska grupa izradila je provizorni raspored i plan koji je Komisija prihvatila 28. svibnja 1968. godine.

Sinoda biskupa 1967. predložila je deset načela kojih se je Komisija trebala držati pri izradi novog Zakonika:

1. novi Kodeks treba zadržati pravni karakter;
2. treba koordinirati odnos između unutarnjeg i vanjskog područja da bi se tu izbjegli konflikti;
3. treba promicati pastoralno djelovanje; Zakonik treba zračiti duhom ljubavi, umjerenosti, čovjekoljublja, uravnoteženosti...
4. unošenje posebnih ovlasti u Zakonik (dati biskupima i redovničkim poglavarima redovite ovlasti, a Svetaj Stolica neka ostanu pridržane nužne stroge odredbe);
5. primjena načela supsidijarnosti;
6. zaštita osobnih prava (u smislu da se vlast shvati kao služenje i da se uklone zloporabe);
7. šira mogućnost žalbi i bolje izvršavanje pravde;
8. zadržati načelo teritorijalnosti, ali se mogu uzeti u obzir i drugi elementi;
9. crkvene kazne trebaju biti uglavnom »ferendae sententiae«, a kazne »laetae sententiae« da se svedu na što manji broj;
10. neka se pronađe način da se izmijeni stara sistematika Kodeksa i učini nova razdioba Kodeksa.

Uz navedenih deset načela Sinode biskupa, ljudi iz kovačnice novog Zakonika imali su na pameti dva glavna cilja: 1. vjernost II. vat. saboru; 2. vjernost pravno-legislativnoj tradiciji Crkve.

Da bi se više odgovorilo ekleziologiji II. vat. sabora, napušten je poznati sistem koji se nalazi u »Institucijama« rimskog pravnika Gaja, koji je preko cara Justinijana i kanonista Lancellottija odredio postavku Pio-Benediktova Kodeksa iz 1917. godine (*Omne autem ius quo utimur, vel ad personas vel ad res vel ad actiones pertinet*). Slijedeći teološko-pravni kriterij, tematika novog Kodeksa poravnana je oko triju služba u Crkvi: docendi, sanctificandi i regendi (naučavanja, posvećivanja i upravljanja). Tu treba odmah upozoriti da novi CZ upravljanje radije naziva vlašću, kako nam svjedoči osmi naslov iz prve knjige Kodeksa koji nosi naslov: »De potestate regiminis«, nego služenjem. Naime, treća knjiga Kodeksa nosi naslov »De Ecclesiae munere docendi« a četvrta »De Ecclesiae munere sanctificandi«, dok »De Ecclesiae munere regendi« ne nalazimo kao posebnu knjigu već je u opće propise smješten naslov »De potestate regiminis«. Gledajući CZ globalno, ne može se reći strogo da nije vlast upravljanja služenje, a posebno kada se bolje prouči druga knjiga CZ koja nosi naslov »Narod Božji«.

Sva je građa razdijeljena na grupe konzultora, a oni su najprije svaki posebno proučavali pojedino pitanje da bi dva puta godišnje svaka grupa zasjedala, i to po tjedan dana. To je bio u pravom smislu kolegijalni rad. Tu se osjetila briga udova Crkve za Crkvu čija je nevidljiva glava Isus Krist, a vidljiva sv. Otac papa, nasljednik sv. Petra.

Kako bi javnost bila shodno izviještena o radovima u Kodeksovoj kovačnici, Pontificia commissio codici iuris canonici recognoscendo pokrenula je reviju pod naslovom »Communicationes«, a prvi je broj izašao 1969. Od 1969. god. »Communicationes« izlaze dva puta godišnje.

Na čelu komisije prvi je bio kardinal Petar Ciriaci (28. 3. 1963.-30. 12. 1966.) koji je posao započeo. Poslije njega kard. Pericle Felici je kroz mnoge godine vodio radove (21. 2. 1967. – 22. 3. 1982.) da bi ga nakon njegove smrti naslijedio u svojstvu potpredsjednika Rozalio Castillo Lara. Druge koji su sudjelovali na tom velebnom djelu ovdje ne navodim. Za 24 godine četiri su pape sudjelovale na izradi novoga crkvenog Zakonika: Ivan XXIII., Pavao VI., Ivan Pavao I. i Ivan Pavao II., koji ga je i proglasio službenim zakonikom Crkve latinskog obreda.

Rad na pripravi novog Zakonika odvijao se u **pet glavnih** razdoblja:

1. **Pripremanje i redakcija nacрта** (tehničko-redakcijska faza). To je trajalo do 1977. godine. Za to vrijeme redigirano je 10 posebnih nacрта. Ti su nacrti upućivani na proučavanje papi, a po njegovu odobrenju i biskupskim konferencijama, pojedinim biskupima, nadležnima Rimske kurije, Savezu viših redovničkih poglavara, papinskim sveučilištima, pravnim fakultetima i svim članovima Papinske komisije za reviziju Kodeksa.

2. **Konzultativna faza.** Tijela i pojedinci dobivali bi rok 6-12 mjeseci, u kojem je trebalo proučiti prispjele materijale i središnjoj komisiji dostaviti svoja mišljenja, primjedbe, prijedloge kako o nacrtu u cjelini tako i o pojedinim njihovim dijelovima ili kanonima.

3. Od god. 1978. do 1980. bila je treća faza u kojoj se prispjeli materijal ponovno pretresao. Tu fazu možemo nazvati **revidiranje nacрта**. Za to vrijeme nacrt novog Kodeksa složen je u jednu cjelinu i tiskan pod naslovom »Schema Codicis Iuris Canonici (Patribus Commissionis reservatum),« Libreria editrice Vaticana 1980. Taj je nacrt brojio 1728. kanona. Tiskani nacrt je predan Papi 29. lipnja 1980. na uvid. Papa je taj nacrt predao Komisiji za razmatranje te je imenovao još 18 novih kardinala i 18 nadbiskupa u komisiju, tako je bilo ukupno 74 člana u Komisiji.

4. **Faza konačnog odlučivanja:** U vremenu 20. – 28. listopada 1981. održano je plenarno zasjedanje. Zaključeno je da se iz Osnovnog zakona Crkve u Zakonik kanonskog prava prenesu neki kanoni o pravima i dužnostima vjernika, o vrhovnoj vlasti, hijerarhiji, sakramentima i učiteljstvu Crkve. Tajništvo komisije je trebalo tekst Zakona ispraviti i doraditi, te stilski i jezično dotjerati i ujednačiti. Dana 22. travnja 1982. god. predan je Papi konačni tekst zakona. Time je praktično Komisija rad na reformi Kodeksa privela kraju.

5. **Faza proglašenja** Zakonika. Ivan Pavao II. je osobno pregledao nacrt Zakonika te je neka pitanja postavio na razmatranje plenarnom zasjedanju zbora kardinala 23. – 26. studenoga 1982. godine. Konačno je Papa 23. prosinca 1982. pred kardinalima i članovima Rimske Rote objavio odluku da će novi Zakonik promulgirati na 25. siječnja 1983. To je Ivan Pavao II. i izvršio i odredio da novi CZ stupi na snagu 27. studenoga 1983. godine.

Novi CZ uređen je na sistemu sedam knjiga i sadrži slijedeću tematiku:

I. knjiga – Opća pravila (kan. 1-203)

II. knjiga – Božji narod (kan. 204-746)

dio 1. – Kršćani (kan. 204-329)

dio 2. – Hijerarhijsko ustrojstvo Crkve (kan. 330-572)

dio 3. – Ustanove posvećenog života i družbe života apostolskog (kan. 573-746)

III. knjiga – Učiteljska služba Crkve (kan. 747-833)

- IV. knjiga — Posvetiteljska služba Crkve (kan. 834-1253)
  - dio 1. — Sakramenti (kan. 840-1165)
  - dio 2. — Ostali čini božanskog kulta (kan. 1166-1204)
  - dio 3. — Sveta mjesta i vremena (kan. 1205-1253)
- V. knjiga — Vremenita dobra Crkve (kan. 1254-1310)
- VI. knjiga — Kaznene mjere u Crkvi (kan. 1311-1399)
  - dio 1. — Zlodjela i kazne općenito (kan. 1311-1363)
  - dio 2. — Kazne za pojedina zlodjela (kan. 1364-1399)
- VII. knjiga — Sudski postupci (kan. 1400-1752)
  - dio 1. — O sudovima općenito (kan. 1400-1500)
  - dio 2. — Parbeni postupak (kan. 1501-1670)
  - dio 3. — Neki posebni sudski postupci (kan. 1671-1716)
  - dio 4. — Kazneni postupak (kan. 1717-1731)
  - dio 5. — Način postupanja kod administrativnih utoka i o uklanjanju župnika (kan. 1732-1752).

U svih sedam knjiga ima ukupno 1752 kanona, a Kodeks iz 1917. god. dijelio se na pet knjiga i imao je 2414 kanona. Dakle, novi CZ ima manje 662 kanona u odnosu na prethodni Kodeks.

Pastoralni cilj Zakonika

Novi je Zakonik donesen da se »sve više olakša spasenje duša« (ZSD). Stoga se Zakonikom određuje, između ostalog, i odnos između pastira i stada i obratno. Kanonsko pravo nije cilj samom sebi već je sredstvo prema nadnaravnom cilju. Kao što sve u Crkvi, tako i ono, jest u službi spasenja duša, briga za duše. Kanonsko pravo otvara i poravnava put Kristovoj istini i milosti prema srcu ljudi (usp. govor Pija XII. 5. 6. 1956.).

Pravo se ne protivi etičkoj ili moralnoj i duhovnoj normi. Ono je neophodno potrebno kao sredstvo koje Crkva upotrebljava u svome poslanju. Ono nije zapreka razvoju Crkve već pastoralni zahtjev; ono je pastoralna pomoć kojim se Crkva služi za spasenje ljudi: ono Crkvi služi, potiče i jača prisutnost i vodstvo Duha Svetoga (usp. Pavao VI.): ono je, uz ostalo, sredstvo apostolske službe i konstitutivni element Crkve Utjelovljene Riječi.

Isti je cilj i kanonskoga prava, iako su poneki propisi samo indirektno usmjereni, kao i pastoralne akcije — *salus animarum*. Kada kažemo kanonsko pravo, onda nam je jasan, barem donekle, opseg pojma o kome govorimo, a kada kažemo pastoral, onda mislimo na svu aktivnost i poslanje Crkve, gdje sve ono što pomaže ostvarenju postignuća cilja postaje pastoralno. U tom smislu i pravo je nešto neophodno pastoralno, odnosno jedno od sredstava što služi živoj akciji Crkve usmjerenoj prema širenju slave Božje i spasenju ljudi.

Stoga među ciljeve novog CZ najistaknutije mjesto zauzima pastoralni cilj. Novi CZ je nastojao usvojiti treće načelo Sinode biskupa

iz 1967. — *pastoralno usmjerenje novog CZ* što se očituje u ljubavi, umjerenosti, čovječnosti, razbiritosti itd. Tu nije prisutna samo pravda već i razborita pravednost, a ona je plod dobrote i ljubavi. Npr. kada je riječ o *kaznama u Crkvi*, onda se Crkva predstavlja kao društvo nadnaravne ljubavi. Novi Kodeks je smanjio mnoge kazne. To se očituje i u smanjenju broja kanona. Naime, od 220 kanona koliko je bilo u Kodeksu iz 1917., novi Kodeks u VI. knjizi »*De sanctionibus in Ecclesia*« ima 89 kanona. To su *kazne latae sententiae* svedene na minimum, tj. samo na slučajeve koji su zaista teški i bolni (usp. kan. 1367, 1370 § 1, 1378, 1382, 1388 § 1, 1398 i 1364). Samo je u novome CZ pet kazna izopćenja *latae sententiae* pridržano Svetoj Stolici i dva izopćenja nepridržana. U kaznama koje se trebaju donijeti (*ferendae sententiae*) pokazuje se kršćansko milosrđe, ne kazna radi kazne, već da se prekršitelj popravi i da se privede na pravi put. (Ima sedam nepridržanih cenzura. Ima 21 slučaj kada se kazna treba donijeti — *iuxta poenam puniatur*; 7 kada se može donijeti — *puniri potest*).

Što se tiče *parbenih postupaka*, njih treba što brže rješavati. Posebno treba imati razbiritosti i pastoralnog takta kada se radi o ženidbenim parnicama, premještaju župnika itd.

Novi CZ veliku je pažnju posvetio dotičnoj pripravi za sakramente (posebno za krštenje, pričest, krizmu i ženidbu itd.), te ispravnom dijeljenju sakramenata, prema liturgijskim propisima.

Institut delegacije po novom CZ veoma je elastičan. U praksi je u mnogome, radi pastoralnih razloga, usvojen princip supsidijarnosti, posebno pravo itd.

Novi CZ naglašava vođenje župskog ureda, župske knjige i to ubraja u teške župničke dužnosti. Naglašena su biskupijska pastoralna vijeća, *župska pastoralna vijeća, ekonomsko vijeće* itd. Smatram da se preko župskoga pastoralnog vijeća laici i u našim krajevima, uza sve moguće poteškoće, mogu uključiti u pastoral.

Radi pravilnijega ekonomskog poslovanja novi CZ donosi posebnu knjigu »*De bonis Ecclesiae temporalibus*«. Naime, tu se radi o sticanju, upravljanju i otuđivanju crkvene a ne privatne imovine. Naglašeno je ispravno vođenje knjige računa, inventar itd.

Novi CZ usvaja i ekumensko načelo, što se konkretno očituje u »*communicatio in sacris*«, mješovite ženidbe itd.

Temeljna novost u CZ jest i novo shvaćanje Crkve, nova slika Crkve. Prema Ivanu Pavlu II., te novosti su: 1) nauka prema kojoj se Crkva prikazuje kao Božji narod (usp. LG 2), a hijerarhijska vlast kao služenje (LG 3); 2) nauka koja prikazuje Crkvu kao »zajednicu« pa stoga određuje međusobne odnose između mjesne i opće Crkve, te između kolegijalnosti i primata; 3) nauku po kojoj svi članovi Božjeg naroda na sebi vlastit način, sudjeluju na Kristovoj trostrukoj službi: svećeničkoj, proročkoj i kraljevskoj; 4) dužnosti i prava vjernika, poimenice laika; 5) obaveza koju Crkva ima ispuniti prema ekumenizmu (usp. ZSD).

Te temeljne novosti novog CZ posebno su naglašene kada je riječ o pastoralnoj ulozi Crkve našega vremena. Crkva se ostvaruje evangelizacijom (kan. 756, 762 i sl.) i katehizacijom (kan. 773 i sl.). To je njezina *prvotna dužnost*: naviještati Blagu vijest spasenja te tako omogućiti ljudima trajni odgoj u vjeri tražeći ostvarenje bratstva.

Katehizacija je naglašena kao teška i posebna dužnost (kan. 773) najprije biskupa, a onda svih udova Božjeg naroda. Katehizacija je predstavljena kao pravi odgoj u vjeri koja se ostvaruje preko navještaja i svagdanjega kršćanskog života (usp. također *Catechesi tradendae* br. 14). Kodeks naglašava da se *roditelji* moraju posvetiti službi katehiziranja, i to riječju i primjerom (kan. 775). Kodeks poziva *župnike* da katehiziraju sve dobi i uzraste (kan. 776). Osim toga, kan. 779 zahtijeva da se upotrebljavaju sva moguća prikladna sredstva u katehizaciji, a kan. 780 naglasio je potrebu trajne izobrazbe kateheta. Biskupi o tome moraju voditi mnogo računa.

Zakonik, razumije se, ne donosi sadržaj pastoralala, njega treba crpsti iz riječi Božje koja je upravljena čovjeku. Čovjeku govoriti o otajstvu Krista, otajstvu Crkve i otajstvu Marije. Za ispravno vršenje pastoralne službe treba poslanje — kanonsko poslanje. Pastoralnu službu (župnik, župski pomoćnik, upravitelj župe, upravitelj crkve, kapelan, kateheta) treba vršiti prema propisima prava. Bez kanonskih propisa i u pastoralu bi nastala mušičavost, bezvoljnost, nered što nikako nije u skladu s mirnim razvitkom crkvene zajednice i ne pogoduje napretku vjernika ni širenju kraljevstva Božjeg na zemlji. (Veličanstveni su kanoni 528 i 529 o župničkoj službi.) Kodeks npr. spominje pojam pastoral 29, a apostolat 31 put).

Neki kažu da kroz čitavi Zakonik provijava pastoralni cilj kao »lajtmotiv« stoga ga čak nazivaju i pastoralni Zakonik (usp. *Il nuovo Codice*, 536).

Salus animarum

O cilju kanonskog prava — *salus animarum* — govorimo onda kada je riječ o njegovoj dubinskoj dimenziji kao *najvećem i općem cilju* cjelokupnoga pravnog poretka Crkve Kristove. *Salus animarum* tvori najveću različitost između kanonskog prava i ostalih građanskih zakonodavstva. Tu se očituje u crkvenom pravu nadnaravni, opći i vječni cilj što nije slučaj u mnogo građanskih zakona. *Salus animarum* visoko se izdiže nad sve druge ciljeve bilo kojeg i bilo čijeg zakonodavstva. Štoga je kanonsko pravo posebno pravo, pravo jedne bogočovječne organizacije — Katoličke crkve.

Opći cilj — spasenje duša, ne samo što je cilj sveukupnog zakonodavstva Katoličke crkve već se taj pojam izričito pojavljuje šest puta u kanonima novog CZ (usp. kan. 747 § 2, 978 § 1, 1452 § 1, 1736 § 2,

1737 § 3 i 1752). Prvi se put u novom CZ izričito spominje pojam *salus animarum* u kan. 747 § 2, gdje se kaže, između ostalog, da Crkva ima dužnost naviještati uvijek i svugdje moralne zasade ukoliko zahtijevaju temeljna ljudska prava ili spasenje duša. To je prvi kanon iz treće knjige Zakonika »*De Ecclesiae munere docendi*«. Taj je kanon jedan od temeljnih kanona za službu naučavanja Crkve. Kan. 747 § 2 nadahnuo se na nauci II. vat. sabora *Gaudium et spes* br. 42, gdje je riječ o Crkvi koja treba pružati pomoć ljudskom društvu, a pomoć ljudskom društvu je jedan od ciljeva novog CZ.

Pojam *salus animarum* spominje se kada je govor o ispovjedniku koji mora providjeti spasenje duša kada vrši u sakramentu svete ispovijedi sudačku i liječničku dužnost (kan. 978 § 1). U smislu općeg dobra i spasenja duša crkveni sudac mora povesti potrebni postupak (kan. 1452 § 1).

Posebno je važno imati pred očima spasenje duša kada se radi o utoku na višeg starješinu u slučaju neslaganja s administrativnim dekretom nadležnog poglavara (usp. kan. 1736 § 2 i 1737 § 3). Tu se kaže da viši nadležni starješina može dispensirati od izvršenja dekreta ako se tim činom neće naškoditi spasenju duša.

Posljednji kanon novog CZ 1752 izričito kaže: »*et prae oculis habita salute animarum, quae in Ecclesia suprema semper lex esse debet*«. To je govor kada se radi o premještaju župnika.

Uz pojam spasenje duša, novi CZ spominje i pojam *animarum zelus*. To se spominje kada je riječ o vrlinama koje se traže za nekog da ga se postavi za biskupa (kan. 378 § 1) i za župnika (kan. 521 § 2).

Uz *salus animarum* i *animarum zelus*, kao opći cilj CZ spomenut je i pojam *bonum animarum*, dobro duša. Taj se pojam spominje u propisu za papina legata gdje se kaže da on treba obavještavati Svetu Stolicu, između ostalog, o onome što se tiče dobra duša.

Biskup, prema novom CZ, može dozvoliti da se crkva upotrijebi u profane svrhe, ako od toga neće trpjeti dobro duša (kan. 1222 § 2), a crkva se gradi radi dobra duša.

Dok je govor *de salute animarum, bono animarum, animarum zelo* govori se o općim ciljevima Zakonika, a ne o »*cura animarum*« jer je »*cura animarum*« posebna crkvena služba kao briga za duše (PO, 20.) *Salus animarum* je vrhovni cilj, a *cura animarum* je usmjerena prema tome cilju. *Cura animarum* (koja se u novom CZ spominje 10 puta) bila bi rad oko spasenja duša, spasavanje duša pomoću evangelizacije, katehizacije, sakramenata itd. *Salus animarum* je u zadnjem potezu ona želja koju je imao crkveni zakonodavac kada je dao sve zakone sadržane u novom CZ na opsluživanje, tj. glavni i posljednji cilj novog CZ.

Kanonskim propisima se ljudi vode k Bogu. Ti propisi nisu vječni, ali je, može se reći, transcendentno njihovo usmjerenje. *Salus animarum*

je vrhovni cilj kojemu treba služiti i Crkva i njezino pravo koje mora u vremenu biti sigurno »*jus est certum*«. I ta pravna sigurnost spada u posebne ciljeve kanonskog prava.

Aequitas canonica

Budući da su kanonski zakoni sadržani u CZ općeniti tj. odnose se na sve udove Latinske crkve, i to prema vlastitom kanonskom stanju na bilo kojem mjestu kugle zemaljske, stoga crkveni zakonodavac, radi dobra pojedinaca i zajednica dozvoljava elastičnu primjenu pojedinih svojih propisa. Zakonik u prvom redu dozvoljava posebna prava. Uz posebna prava postoje u CZ pojedini pravni instituti, kao što su to: oprost, privilegiji, razne dozvole, deklaracije, nadomještaj jurisdikcije, opća korist, obreptio, subreptio, *aequitas canonica* itd.

Već je rimska pravna znanost definirala pravo: *Jus est ars boni et aequi* (Ulpianus, D, 1,1,1). Taj *aequi, aequitas*, u kanonskom pravu dolazi pod pojmom *aequitas canonica*. Pojam *aequitas* spominje se čak sedam puta u novom CZ (kan. 19, 221 § 2, 271 § 3, 686 § 3, 702 § 2, 1148 § 3 i 1752), a pridjev *aequus* spominje se čak na dvanaest mjesta kan. 122 § 1, i 2, 281 § 1, 295, § 2, 1135, 1346, 1446 § 2, 1571, 1580, 1718 § 4, 1733 §§ 1 i 2). Samo *aequitas canonica* spominje se dva puta. Prvi put kada se govori o tumačenju CZ i drugi put kada se govori o premještanju župnika (kan. 19 i 1752).

Kanonska pravičnost jest nešto bitno u tumačenju i primjeni kanonskih odredaba u konkretni život, posebno ondje gdje nema izričitoga pravnog propisa. Tamo gdje nema izričitoga pravnog propisa primjena načela pravne pravičnosti jest također stvaralačka moć kanonskog prava, *Aequitas canonica* je i pravni i moralni princip. Neki kažu da je čak izjednačen (usp. *Introduzione* 86).

U primjeni kanonskog prava gdje nema izričitog propisa »*lacuna legis*« treba se držati i pravne pravičnosti. Crkva spaja spasenje ljudi s jednakosti svih ljudi pred Bogom. *Aequitas* nije samo jednakost svih pred zakonom nego jednakost svih pred Bogom, jer su ljudi braća i djeca istog Oca nebeskog. Najveći izražaj jednakosti jest ljubav (*charitas* — *agapé*). Baš iz toga proizlazi Kristovo djelo za spasenje svih ljudi, a to je ujedno i cilj svih propisa Katoličke crkve, tj. novog CZ. Za *aequitas* se nekada upotrebljavaju i sinonimi: *benignitas*, *humanitas* i *charitas*.

Opsluživanje crkvenih zakona

Svi vjernici, tj. svi udovi Latinske crkve (kan. 1) dužni su vršiti zakone koje je sv. Otac papa svojom vrhovnom primatskom vlašću naložio da se opslužuju. U apostolskoj uredbi »Zakone svete disci-

pline« Papa kaže: »Zapovijedamo da ima snagu zakona (Zakonik) kasnije za cijelu Latinsku crkvu i predajemo ga na budno čuvanje svima na koje se odnosi da ga opslužuju.« Papa dalje kaže: »Ovo određujemo uprkos bilo kojim odredbama, konstitucijama, privilegijama, makar bili vrijedni posebnog i pojedinačnog spomena i protivnim običajima« (ZSD).

Kad Ivan Pavao II. predaje na opsluživanje novi crkveni Zakonik: Casnoj braći kardinalima, nadbiskupima, biskupima, prezbiterima, đakonima i ostalim udovima Božjeg naroda (smatram da bi bilo jednostavnije reći — svim udovima Božjeg naroda), *ne prijeti, već potiče*:

»Stoga potičemo (hortamur) sve drage sinove da ispune naznačene zapovijedi iskrenom dušom i dobrom voljom u nadi da procvjeta obnovljena disciplina u Crkvi i da se dosljedno sve više olakša spasenje duša pod zaštitom Blažene Djevice Marije, Majke Crkve.«

Za razliku od Ivana Pavla II. Benedikt XV. u apostolskoj uredbi »Providentissima Mater Ecclesia« upućenoj na Duhove 1917. Časnoj braći i ljubljenim sinovima patrijarsima, prvostolnicima, nadbiskupima, biskupima i drugim oblasnicima te učiteljima i slušačima katoličkih sveučilišta i sjemeništa, prijeti: »Ako bi se netko usudio ovo (CIC) napasti, neka zna da će upasti u nemilost Svemogućeg Boga i blaženih apostola Petra i Pavla.«

Kroz 66 godina mnogo se toga u Katoličkoj crkvi izmijenilo: novi stil, novi način govora dvojice papa, novo naslovljavanje. Ali »poticanje« 1983. i »prijetnja« 1917. ne mijenjaju mnogo što se tiče opsluživanja crkvenih zakona odnosno novoga crkvenog Zakonika. Crkveni zakoni obvezuju sve vjernike (biskupe, svećenike, đakone, članove ustanova posvećenog života i laike) u savjesti. Cilj je prava opće dobro i red. Tko radi protiv toga — griješi. Zakon je zbog uređenoga društvenog života u zajednici, on je smjerokaz dobra, on pokazuje konkretno što je dobro i kako se konkretno dobro provodi u djelo (neki bi željeli, neki ne, opsluživati zakone, ali ih zakon obvezuje da ih opslužuju, i to ispravno).

Crkveni je zakon sredstvo ostvarivanja općeg dobra, a opće je dobro, prema *Gaudium et spes* br. 26; »skup onih uvjeta društvenog života koji grupama i pojedincima omogućuje da potpunije i lakše dođu do vlastitog savršenstva«.

Crkveni je zakon ograničen na svoje područje, tj. ne proteže se na svu širinu ljudskog djelovanja kao naravni zakon. Crkveni zakon je ograničen na društvenost (političnost), a društvenost nije sve i sve nije društvenost. Crkveni zakoni su još i promjenljivi, tj. nužno trebaju odgovarati povijesnim zahtjevima ostavljajući uvijek ono što je Bog zopovjedio. Ljudsko je promjenljivo. Prva je zadaća Crkve da očuva i živi cjelokupnost evanđeoskog zakona milosti i ljubavi. Crkveni

zakoni upućuju sve udove Crkve i obvezuju ih na povijesno ostvarenje kršćanskog života uvijek ukazujući na konkretne i nadnaravne vrednote.

Crkveni zakon obvezuje: činiti ili ne činiti kako je propisano. Stoga je nužno poznavati zakone (a da bi se upoznao crkveni Zakonik, tj. skup crkvenih zakona, moralna je obveza upotrijebiti sav nužni mar da bi se ud Crkve o tome informirao). Ako ud Crkve nije bio informiran radi vlastitog nemara, on je kriv zbog grešnog neznanja. Za upoznati zakone trebaju se upotrijebiti sva redovita sredstva koja pružaju mogućnost upoznavanja.

Opsluživanje crkvenih zakona ovdje možemo promatrati pod pravnim i moralnim vidom. *Pravni vid*: ukoliko je zakon usmjeren na opće dobro, on se mora opsluživati onako kako je propisano na vani. Kategorički je zahtjev: poslušnost i vjernost Crkvi; *moralni vid* se odnosi ukoliko je to duhovni dijalog s Bogom, naglasak je više na duhu nego na vanjskom izvršavanju. Stoga se i kaže u moralci da zakon propisuje bit samog čina, ali ne i način izvršenja, kao i to da cilj zakona ne spada na dužnost samog zakona (cilj se sastoji u volji zakonodavca).

Poslušnost zakonima Crkve konačno se mora pretvoriti u krepost vršenja zakona. Iako zakon može ponekad biti nesavršen (ljudsko djelo), ud Crkve ga mora nastojati shvatiti i prihvatiti kao što prihvaća i mnoge druge križeve u životu. U tom slučaju treba se nekako prema takvom zakonu odnositi kao npr. prema bolesti, tj. tražiti ozdravljenje, ali mu njegovo kršćanstvo nalaže da i bolest pokrščani.

Zaključak

Novi CZ je, bez sumnje, veliki događaj za Crkvu Kristovu latin-skog obreda. O tom povijesnom događaju — rekao je vrhovni zakonodavac Ivan Pavao II. — potomstvo će suditi ono što smo učinili. Na svim udovima Crkve sada je da CZ studiraju i upoznaju. Tek nakon dobro i ispravno shvaćenih Kodeksovih odredaba moći će se shvatiti njegovi ciljevi. Koliko je novi CZ djelotvoran, rano je još govoriti. Samo s vjerom u Boga i Crkvu novi će CZ biti učinkovit u životu Crkve našega vremena.

Jedan od ciljeva novog CZ jest donijeti smirenost i pravnu sigurnost u crkvenu zajednicu, što je veoma važno u ovom povijesnom trenutku. Zakonik služi pastoralnom djelovanju Crkve i sredstvo je koje osigurava pravednost usmjerenu prema spasenju duša, jer *salus animarum* u Crkvi treba biti uvijek vrhovni zakon. Svi kanoni tome trebaju služiti.

Prva riječ novog CZ jest »canones«, a zadnja »debet«, stoga zaključimo »Canones [omnis christifidelis latini ritus observare] debet«.

Literatura:

Apostolska uredba Ivana Pavla II. od 25. siječnja 1983. »*Sacrae disciplinae leges*«, u AAS LXXV/1983, pars I, str. VII-XIV. Ovdje citiram prema prijevodu: Nikola Škalabrin, *Zakone svete discipline*, u *Vjesnik đakovačke biskupije*, 1983, br. 3 (ZSD).

Svesci, br. 51.

Bogoslovska smotra LIV/1984, 2-3.

S. VUČEMILO, *Uvod u kanonsko pravo*, pro manuscripto, Makarska 1975.

Il nuovo codice di diritto canonico, Roma 1983.

La nuova legislazione canonica, Roma 1983.

Il diritto nel mistero della Chiesa, I, Introduzione, Roma 1979.

K.WALF, *Einführung in das neue katholische Kirchenrecht*, Zürich, Einsiedeln, Köln 1984.

J. BRKAN, *Redovništvo prema novom Kodeksu kanonskog prava*, u *Služba Božja*, XXIII/1983, 4, 354-367.

Código de Derecho Canónico, tercera edición, Madrid 1983.

ADOLFO LONGHITANO, *Chiesa diritto e legge nella Cost. Apost.* »*Sacrae Disciplinae Leges*«, u *Monitor Ecclesiasticus* CVIII/1983, 4, 399-435.

Codex Iuris Canonici in educatione catholica, u *Seminarium* XXIII/1983, 4.

WILHELM BERTRAMS, *Quaestiones fundamentales Iuris Canonici*, Roma 1969.

MILIAN POPOVIĆ, *Elementi teorije prava*, Beograd 1980.

Živan Bezić

ŽUPA I ŽUPNIK U NOVOM CRKVENOM PRAVU

(Važniji pastoralni vidici)

Ograničeni prostor, što ga imamo na raspolaganju, traži od nas da budemo kratki. Ne možemo uzeti na razmatranje čitavu pravnu materiju o župi i župniku donesenu u novom crkvenom zakoniku (CIC 1983). Osvrnut ćemo se samo na ono što je važnije i što predstavlja novost u crkvenom pravu. Pri tome ćemo se pomoći sintetiziranjem gradiva, a ne metodom komentara.